

Situne Dei

Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi

2019

Redaktion:

Anders Söderberg
Charlotte Hedenstierna-Jonson
Anna Kjellström
Magnus Källström
Cecilia Ljung
Johan Runer

Utgiven av Sigtuna Museum

Household Textiles in and Beyond Viking Age

Workshop i Sigtuna 15–17 Oktober 2018

med forskningsnätverket Cloth Cultures in the Viking Age & Beyond

Charlotte Hedenstierna-Jonson

Vad hade man egentligen för textilier i hushållet under vikingatiden? Även om det fortfarande finns mycket kvar att göra kring dräkt och dräktskick under denna tid, är det vanligen dessa områden som fått mest uppmärksamhet inom både forskning och förmedling. De arkeologiska spåren av hushållstextil, från grova täcken till exklusiva väggbonader som endast använts vid speciella tillfällen, har däremot sällan behandlats och utgör som helhet ett relativt okänt material. Hur såg behovet av textilier ut, hur användes de i rummet och vilka kvaliteter hade de? I mitten av oktober förra året träffades textilforskare och arkeologer från Norge, Danmark och Sverige i Sigtuna med syfte att utforska och diskutera bruket av hushållstextil under vikingatid och tidig medeltid.

Under ett par intensiva dagar varvades presentationer kring källmaterialet, angreppssätt och teoretiska ramverk med mer handgripliga övningar där exempel på hushållstextilier gavs ett rumsligt sammanhang i olika typer av hus. Textiliernas bildvärld diskuterades också, och jämfördes med de gotländska bildstenarna.

Eva Andersson Strand från Center for Textile Research (CTR) vid Köpenhamns universitet, och initiativtagare bakom forskarnätverket, inledde med en presentation av källmaterialet. Frågan är hur vi kan få en bättre och mer adekvat kunskap om vilka brukstextilier som använts och hur. Vilka källor kan vi använda och vilka skall vi undvika? Det arkeologiska textilmaterialet utgör förstås en avgörande del, men kompletteras av exempelvis bevarade möbler, ikonografiska källor (samtida avbildningar) och tidigmedeltida texter.

Få material är så omfattande och rika på information kring vikingatidens

Figur 1. Besök i magasinet i Sigtuna för att titta på arkeologisk textil från utgrävningarna i kvarteret Professorn 1.

textilkultur och formspråk som bonaderna från Osebergsgraven i Norge (Christensen & Nockert, 2006). Marianne Vedeler från Kulturhistoriskt museum, Universitet i Oslo, gav en inblick i den bildvärld som återges på de välkända bonaderna och visade på nya resultat som framkommit under hennes pågående arbete med materialet (Vedeler 2019).

Några av de närmaste parallellerna till motiven på bonaderna från Oseberg, men även den något senare bonaden från Överhogdal, återfinns i det gotländska bildstensmaterialet.

Exempel på återkommande motiv på såväl bildstenar som bonader är vagnar, hästar, processioner och människor med spjut. Laila Kitzler Åhfeldt från Riksantikvarieämbetet, diskuterade med utgångspunkt från bildstensmaterialet de många likheter som finns vad det gäller symbolvärld, format och tolkningar. Samspelet mellan bildstenarnas och bonadernas bildvärldar och berättelserna i skaldediktningen är en återkommande forskningsfråga (ex. Andrén 1989; Christensen & Nockert, 2006:119, 121) som även väcker frågor kring hur och i vilka sammanhang, bonaderna och bildstenarna har använts. Kanske bevarade och förmedlade motiven gemensamma myter och berättelser, och fungerade som illustrationer och stöd när dessa återberättades.

För att bättre förstå hur bonaderna, men även andra typer av hushållstextilier, har använts och uppfattats är det viktigt att placera dem i sitt sammanhang, dvs. i det tredimensionella rummet. Rumsligheten går ofta förlorad när man tolkar ett hus utifrån stolprader och härdar. Anna S. Beck från Aarhus universitet introducerade ett teoretiskt ramverk att utgå ifrån när man diskuterar arkeologiska hus. Huset kan ses

Figur 2. Besök i textilmagasinet SHM för att beskåda bonaden från Skog i Hälsingland.

Figur 3. Detalj av Skogbonaden.

som en samling komponenter (saker, människor, textilier etc.), relationer och processer som alla påverkar varandra och behöver studeras tillsammans. Hur var ett rum möblerat och hur uppfattades det av folket som befolkade det? Textilierna var en avgörande del i utformningen av ett bostadsutrymme, inte bara vad gäller funktionalitet utan också i skapandet av ett hem.

Rumsligheten och hur den har uppfattats är också beroende av förhållandet mellan ljus och mörker. Linda Qviström från Stockholms universitet och Upplandsmuseet förmedlade den för oss kanske främmande medeltida inställningen att det inte var attraktivt att låta för mycket ljus komma in i huset. Mörker sågs inte som ett problem, men det påverkade hur man rörde sig i rummet och hur man utformade och placerade sina möbler. Vissa typer av rum, som den vikingatida hallen, var ämnad för sammankomster och ceremonier, aktiviteter som följde vissa ritualer och skulle kunna liknas vid en sorts skådespel. Ljussättningen i form av öppna eldstäder bidrog med sitt sken till skådespelet. Bonaderna som hängdes vid dessa speciella tillfällen lystes upp av elden och i det flammmande skenet fick motiven eget liv.

Vikingatiden är annars en tid då nya hustyper utvecklas. Charlotte Hedenstierna-Jonson, Uppsala universitet och Historiska museet, visade på hur husen i Birkas stadsområde skiljde sig från tidigare huskonstruktioner. Med rektangulära hus där takets tyngd vilade på väggarna istället för på centralt placerade stolpar, skapades även nya rum, som kunde möbleras och disponeras på nya sätt.

I det tidigmedeltida Sigtuna har stadens hus uppförts på väldefinierade tomter med fasta placeringar för de olika typerna av hus. Stadsrummet som sådant har också fått en tydligare struktur, något som Anders Söderberg vid Sigtuna museum förmedlade i sin presentation, men även genom en stadsvandring. Omfattande arkeologiska undersökningar i olika delar av Sigtuna gör att man idag har relativt goda kunskaper rörande huskonstruktioner, tomter och stadsplan, men även om aktiviteter och vardagsliv inne i husen (Tesch, 2016). I ett av husen (hus E:C) i kvarteret Professorn påträffades en intrikat lagerföljd av olika typer av textil. Amica Sundström vid Statens historiska museer, som undersökt lämningarna i detalj, berättade om sitt arbete och sin tolkning att textillagren utgör resterna av en säng med sängtextilier (Sundström, 2004).

Diskussionen kring bruket av hushållstextilier under vikingatiden har bara börjat. Det finns otaliga spår att vidareutveckla och varje ny studie föder nya viktiga och intressanta frågor. Mötet i Sigtuna fungerade som en ögonöppnare där olika källmaterial och perspektiv ventilerades under trevliga former. Fortsättning följer.

Referenser

- Andrén, A. 1989. Dörrar till förgångna myter. *Medeltidens födelse*. Andrén, A. (red). Nyhamnsläge.
- Christensen, A. E. & Nockert, M. 2006. *Osebergfunnet. Bd 4, Tekstilene*. Oslo.
- Sundström, A. 2004. Tidigmedeltida textilier från ett hus i Sigtuna – en textilarkeologisk analys och diskussion. Stockholms universitet.
- Tesch, S. 2016. Sigtuna: royal site and Christian town and the regional perspective, c. 980–1100. *New Aspects on Viking-age Urbanism, c. 750–1100 AD*. Kalmring, S. Holmquist, L. & Hedenstierna-Jonson, C. (red). Stockholm.
- Vedeler, M. 2019. *Oseberg. De gåtefulle billedvevene*. Oslo.